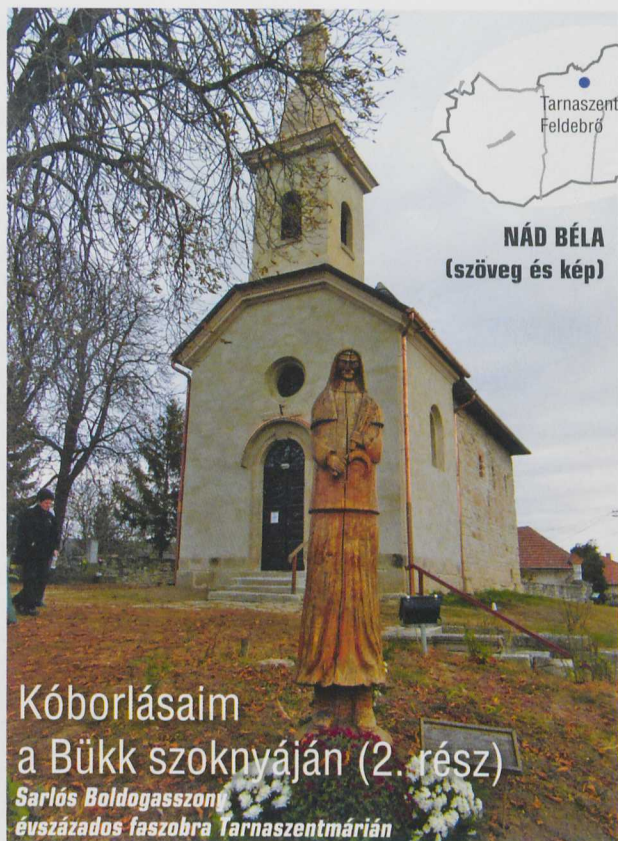


Az első részben számbavettem a „Mária kötényében” megbúvó Egerszalók szépséges raritásait. Na, jó a magyar Pamukkálé már csak távolról szépséges...

A mostani számban bemutatom a Tarna völgyének két romanikus ékszerdobozát. Szerencsére ezek az attrakciók nem limitáltak, bárki megnézheti őket. Garantálom, hogy senki nem fog csalódottan távozni. Ha csak tucatnyian elindulnak soraim olvasása után, hogy rácsodálkozzanak kincseinkre, már nem hiába ragadtam tollat. Rajta, induljunk!

Milyen apró a templom? Mikor hárman, én, Gabi és az Ila, a Bata Ila – bocsánat, hogy szegény jó Bajor Imrét plagizálom – bementünk az épületbe, vezetőknek és nekem be kellett húzni a pocakot, ha fordulni akartunk. Az attemplomba lejutás pedig emlékeztetett egy vad, barlangi kúszó-mászó túlélőgyakorlatra. Esküszöm,

A Salamon-csomó közelről



NÁD BÉLA
(szöveg és kép)

Kóborlásaim
a Bükk szoknyáján (2. rész)

Sarlós Boldogasszony
évszázados faszobra Tarnaszentmárián

A romanika csodái ezredéves kincseink

A LEGKISEBB, LEGRÉGIBB,
DE MÉG MA IS MŰKÖDIK

Az első mirakulum Tarnaszentmária kicsiny, de nagy múltú falujában várt 2019 októberének farkincáján. Ezt a tájékot a honfoglalás korában a kabarok népe lakta be. Belőlük jött létre a nagyhírű Aba nemzetség, valószínűleg ők építették hazánkban az őseink által épített templomai matuzsálemét. Hogy mikor? Erről elszánt harc folyik tudósaink között. Vannak, akik szerint már a 10. században állt itt az istenháza. Még hozzá nem a korra jellemző fa, patics és döngölt föld volt az építőanyag, hanem időtálló kő. Miért? Mert ez a környék régóta híres kőbányáiról. Ahogy egy időben emlegették: a „szentmari” kő nemcsak itt, hanem a Jászságban is „aratott”.

úgy éreztem magam, mint Micimackó, mikor a Nyuszihoz ment nassolni és beszorult. Ezek alapján arra voksolok, hogy igaza van azoknak, akik szerint Isten házai közül szép hazánkban tényleg ez a legrégebbi, de a legkisebb is.

TÉNYLEG TEMPLOMNAK ÉPÜLT EZ A
FURCSA TEMPLOM?

Ahhoz, hogy valami unikális attrakció legyen, valami olyan kell, ami máshol nem látható – vagy legalábbis olyan ritka, mint a fehér holló. Ez a piciny tarnaszentmáriai épület olyan egyedi vonásokat hordoz, melyeket csak a messzi Bizáncban, a Kaukázusban és Hispániában találunk még meg! A kazárókból kiszakadt kabarok a Kaukázusból ide „importált” ízlése jelenik itt meg Csemegi József építész szerint.

Azt is állítja, hogy valójában ez nem szakrális, hanem világi emlék. Többek szerint itt gyűlt össze az Abák elitje, hogy megbeszéljék a világ folyását. Ha jobban megfigyeljük az oszlopokat, akkor látjuk, hogy kőpadkán állnak, ami remek ülőhely lehetett egykor. Ilyen épület tőlünk nyugatra csak kettő található: a kutatók szerint az egyik Naracóban (Spanyolország), a másik Quedlingburgban (Németország). Megjegyzem, a spanyol nagytestvért is fejedelmi csarnoknak építették eredetileg, és csak később lett templom. A fonatos, indás kőpadka, a Salamon-csomó a falon, a sudaras oszlopok mind-mind ritkák. Így együtt, egy kupacban nincs ilyen széles e környéken.

MÉGÉRKEZÉS, LEFAGYÁS ÉS KIENGEDÉS

A templom Tarnaszentmária „közepiben”, egy kis dombon szerénykedik, szemben a nála alig kisebb „hivatalal”.

Első ránézésre lepusztult, szürke veréb benyomást keltett. Még a frontja csak hagyján, de a hátsó fertálya! Pár lépcsőt leküzdve „lefagyasztott” a templom ajtaján olvasható cédula. A templomba csak egy telefonszám felhívása után juthatunk be – olyan ez, mint a lutri, vagy-vagy.

Szerencsénkre egy készséges női hang tíz perc

Űsi szimbólum és boltíves romanika



A letisztult romanika és a sziporkázó barokk fura házassága Tarnaszentmárián





Több mint 800 éves kőfaragványok Tarnaszentmárián

múlva ott vagyokja volt hallható a telefonban. Ilyenkor az idő relatívá válik, hol 5 perc, hol 60 lesz a 10 percből. A léha semmittevés helyett körbejártuk a templomot.

A déli oldalon három helyre, aprócska boltíves ablak van. Az első és második között fura krikszkraksz kőbe faragva. Mint később megtudtam ez a Salamon-csomó (keresztcsomó) már az őskortól használt jelkép, főleg a Kaukázus vidékén és a Közel-Keleten volt gyakori. Nálunk a legismertebb ilyen csomó a koronázási jogarunkat ékesíti. Állítólag jó a rontás és a gonosz ellen. Hogy hatásos-e? Ez a kis templom több mint ezer éve dacol a világ gonoszaival...

Ahogy körbejártam az épületet, még inkább feltűnt a külső, szépen vakolt, nyeregvetős tornyos rész és a ragyavert, kontyolt tetős hátsó közötti különbség. Később megtudtam, hogy ez szándékos. Így akarták nyomatékosítani azt a 800 évnyi differenciát, ami a két rész építése között van. Érdekes megoldás!

A templom előtt egy láthatóan sokat megélt faszobor áll, Sarlós Boldogasszonyé. Az 1734-es újrászenteléskor ajánlották neki a templomot. (Erre visz a Mariezellt Csíksomlyóval összekötő zarándokút is!) Hazánkban régebben ez a nap (régebben Sarlós Boldogasszony napja), július második volt az aratás kezdőnapja. Vagy Péter-Pál...

Vegytiszta romanika (Feldebrő)



Egykor ez egy oszlogigász volt

Ilyenkor a faluban a ház elé virággal díszített széket raktak eleink, hogy az áldott állapotú Mária illő módon pihenessen meg, ha véletlenül erre járna.

Mire végeztem a körbevizslatással, megérkezett a „kulcs hordozója” is.

BEBOCSÁTTATTAM ÉS SOKKAL GAZDAGABB LETTEM!

Sokszor azt mondja a „kulcs őrzője”, ha egy templom ajtaja kitarul: Tessék csak körülnézni! Ugye milyen szép? Én meg csak állok ott a nagy szépségben, és nézek ki a fejből.

Ez itt, Tarnaszentmárián nem így volt. A kulccsal együtt jött a tudás. Alig szuszakoltuk be magunkat a templomba, már jött az információk özöne: Itt volt eltemetve Géza fejedelem testvére, Mihály. Itt élt Aba Sámuellel István királyunk testvére. Nézzem azokat a „freskómaszatokat”, milyen érték, milyen csoda! A szép



szentély sihedersége – pedig a berendezése több mint 200 éves – csak ráerősített arra, hogy ez a környezet milyen ősi.

Vezetőnk buzdított, hogy nézzük meg az altemplomot is. Leprésem magam. Sokak szerint valaha itt egy Árpád-kori előkelő, Mihály, Géza fejedelem testvére nyugodhatott aknasírban. A sír dísztelen fedelén nemzeti színű szalag.

Felfelé többször koppant a fejem, három kopp, erős szuszogás és pár cifra mondat múlva újra a templomban találtam magam. Elköszöntünk a kedves és lelkes hölgytől, ő bringára, mi autóbá pattantunk. Irány a legnagyobb, a rejtélyes!

VIHAROS MÚLT... GAZDA, MINT A TENGER

A következő megállónk a Tarnaszentmáriánál jóval nagyobb, tőle csak egy Sport szelet falá nyira fekvő település, Feldebrő volt.

A romanika egyik gigászának eklektikus oldala

fonatok körben a padkán megóvnak minden gonoszságtól...

Hallgattam a rám zúduló szavakat. Igaz, nem igaz? Kit érdekel! Aki elmondta, az hisz benne, büszke a templomára. Igaza van. A csupaszfal, a sudár fenýőfára hajazó kőoszlopok, az óriási faragványok óntották magukból a múltat. Körbefogtak az évszázadok. A barokkos

Ahogy az egész Tarna-völgyet, ezt is a barokk lakták be és az Abák uralták. Fényes, nagyhírű család volt az övék, még királyt is adtak országunknak, a pogány Aba Sámuel. Sokak szerint Géza fejedelemhez hasonlóan elég gazdag volt ahhoz, hogy több istent imádjon a néptribunusi hajlamokkal bíró kényúr. A Képes Krónika szerint, mikor a haláleset után évekkel felnyitották a sírját, holtteste teljesen ép volt, úgy, mint a szenteké.

Sokáig az ő leszármazottai birtokolták Debrőt. A szó maga sok szláv nyelven szakadékot, mélységet jelent. 1219-ben a Várad Regestrum már említi monostorát: „Monasterium Debrev”. Birtokközpontként sokáig virágozott. Mikor a debrőiek is „beszálltak” a Zsigmond király elleni cselszövénybe, leáldozott a csillaguk, és velük együtt a település is.

Olyan gyorsan váltották itt egymást a földesurak, mint egy 4x100 méteres futóváltó tagjai.

Jöttek sorba a Rozgonyiak, a Kanizsaiak, Bakócz Tamás, a Perényiek, a Rákócziak... Csak a nagyját soroltam. 1740-ben újra beköszöntött a „jó világ”. Grassalkovich Antal végre igazi gazdává vált. Épült-szépült Feldebrő. 1847-ben azután a Károlyiaké lett. 1921-ben pedig elkobozták a „vörös gróftól”, Károlyi Mihálytól. Vajon miért? Így, száz évvel Trianon után érdekes kérdés.

TUCATBAROKK KÜLCSÍN, DE FANTASZTIKUS BELBECS

Alig negyed óra elteltével érkezünk meg Feldebrő templomához. Ahogy az interneten írják: „A szokványos külsejű barokk templom egyedülálló építményt rejt magában.”

A szokványos külsejével vitatkoznék. Ez a templom olyan, mint egy patchwork. Folton

Vajon melyik ablak az ősibb?



foltt, de úgy, hogy a foltok szinte kiabálnak a nagy eltéréstől. A bejárat és környéke vegytiszta barokk, de ahogy körbejáród, a romanika és a gótika is elő-elővillan. Van olyan húsz négyzetmétere a falnak, ahol a három stílust egyben láthatod. Miért ilyen eklektikus a templom külseje? Akárcsak a településnek, a templomnak is zaklatott élete volt.

A 11. században itt büszkélkedett a korban grandiózumnak számító, centrális szerkezetű templom, amelynek altemploma egy az egyben megmaradt nekünk. Ez az altemplom a hazai romanika koronagyémántja. Csodás, 12. századi freskói sajátos stílusukkal és egyedi témájukkal kitűnnek „társaik” közül. A 12–13. században azután az eredeti, 20x20 méteres, négyzetes alaprajzú, öthajós templomból háromhajós, kereszt alakú épületté alakították. A 15. században kis gótikával (ablakok) is megfűszerezték.

A 18. században újabb átépítés következett. Eltávolították – nyilván jó szándékkal – a középső oszlopsort. Ettől persze rogyadozott a fal, repedezett a mennyezet. (Ismerjük a pokol és a jó szándék között fennálló viszonyt...) Újra-terveztek! Jött 1793-ban egy vihar, újjáépítettek!

1865-ben Henszlmán Imre újra felfedezte az altemplom addig elfedett részét. Gerencze Péter, Szőnyi Ottó és Lux Kálmán pedig teljesen feltárta a „csodát”. A templomot – a látvány alapján nehéz elhinni – utoljára 1983-ban csinosították ki. Még nincs negyven éve. Én százra saccoltam. Ja kérem, az idő vasfoga...

FOTÓZÁS NINCS, TUDÁS ÉS ÉLMÉNY VISZONT „DÖGIVEL”

Itt nem telefonálni kell a bűvös kulcsért. A templom „faránál” áll a plébánia 1749-es épülete, ide kell elsétálni. Egy hölgy azonnal jött a hívásunkra, és Szezárné tárul!

Ahogy beléptem, rögtön szembetűnt pár furcsaság. Szemeimet nem a barokk tobzódás vonzotta a szentély felé, hanem egy „lik”, pont a szentéllyel szemben. Ebbe a gödörbe lépcső vezetett le, aminek a vége egy masszív fal volt két kerek ablakocskával. Ezeken az ablakokon áradtak ki annak idején a hangok, zörejek az altemplomból. A „köznap” nem látta, de hallotta a szertartást.

A templomban masszív, méteres oszloptörzök álltak ki a padlózatból úgy 70–80 centi magasságig. Bizonyára a barokk korában megcsontított, lebontott oszlopok maradványai. A falból oszloprészek emelkedtek ki. Minek egy falba még oszlop is? Érdekes belső térrel, az biztos.

Am a látogatás fénypontja csak ezután következett. Bebozsátást nyertünk az altemplomba. Előtte a kedves vezetőnk felhívta a figyelmet arra, hogy innetől nincs fotózás. Ahogy leértünk, elém tárult hazánk szerintem – és ezzel nem vagyok egyedül – legszebb román stílusú emléke. Vessetek meg érte, sportársak, de nem tudom plasztikusan leírni a látványt. Nem találom a szavakat – keresem a szót, mint egykor a dalban. Kedves Túrátársam! A legjobb az lesz, ha szépen elutazol Feldebrőre, és megnézed. Így része leszel a történelmünknek.

Itt nyugodott egykor – mielőtt Abasárra vitték volna – Aba Sámuel, a pogánysággal vádolt keresztény király, aki haragjában ötven előkelőt öltetett meg Aradon. Népe, mármint a szegényebbje halála után szentként tisztelte. 1044-ben a ménfői csatavesztés utáni menekülésében ölték meg valahol a környéken, majd idehozták. Mikor pár év múlva kiemelték a sírjából – ahogy a Képes Krónika írja –, „...szemfédelét és ruháit romlatlanul találták. Sebheleyei begyógyultak.”

Hunyorogva kovályogtam ki a napfényre. Van szép és vannak kártikus helyek. Feldebrő altemploma az utóbbiak közé tartozik.

EGY REMEK NAP KEVÉSSÉ REMEK VÉGE

Már odaúton elterveztem, hogy Demjénben felkeresem a barlangos „csodafürdőt”, az élmények



csillagszórós, csuhajos mennyországát. Megtettem – nem kellett volna!

Megfáradt, relaxálni vágyó vándorként úgy vártam az esti fürdözést, mint Kovács Kati jó fél évszázada az esőt. Megvettem a belépőt, alig négyzetet kóstált akciósan. Sebj, a minőséget meg kell fizetni! Alig egy óra múlva még mindig a minőséget kerestem. Zaj, fojtogató pára, fröcskölés volt – csendes zug még az erre szolgált részben sem. A csúcs az volt – hárman tanúsíthatjuk, én, a Gabi meg az Ili, a Bata Ili –, hogy egy elektromos világítótést a medence peremén azon hezitált, megmártózzon vagy száraz maradjon. Szerencsémre az utóbbi mellett döntött.

Társaimmal kimenekültünk a savankás (jó 5° C lehetett) kültérbe. Ahogy a szabadtéri medencébe toccsantam, a balzsamos víz és a varázslatos panoráma helyrehozta a kedélyállapotomat. Jó másfél órán át csak a szépre emlékeztem: Tarnaszentmária és Feldebrő csodáira.

Legközelebb Matyófölddel, a cifra nyomorúsággal ismerkedünk meg. Ha képletesen is, rózsaszínt borítok majd rád, kedves olvasó!

■

a szerző a Szigethalmi TE tiszteletbeli elnöke



Az altemplom egykori lejárata Feldebrőn